

СЕЛЕКТИВНИ ФОРМИ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА КОСОВО

Фатон Хазирај

Студент на трет циклус на студии на битолскиот универзитет „Св. Климент Охрид“,
Факултет за туризам и угостителство, Охрид, Северна Македонија,
fatonhaziraj1978@gmail.com

Науме Мариновски

Професорот на Универзитетот во Манастир „Св. Климент Охрид“, Факултет за туризам и
угостителство, Охрид, Северна Македонија, naumemarinovski@yahoo.com

Апстракт

Туризмот во Косово доживеа значајна трансформација во текот на последните децении, преминувајќи од традиционален модел кон развој на селективни форми на туризам кои се однесуваат на различните преференции на туристите. Овој труд ги анализира формите на селективен туризам кои се развиваат во Косово, како што се екотуризмот, културниот туризам, агротуризмот и авантуристичкиот туризам. Преку конкретни студии на случај и анализа на стратегиите за развој на туризмот, истражувањето испитува како овие форми помагаат да се зачува културното и еколошкото наследство, да се подигне свеста за одржливите практики и да се придонесе за економскиот развој на земјата. Трудот, исто така, се осврнува на предизвиците и можностите поврзани со инфраструктурата, маркетингот и јавните политики за поддршка на одржливиот развој на селективниот туризам во Косово.

Клучни зборови екотуризам, истражување, маркетинг, култура, посети итн

Содржина

ПОГЛАВЈЕ I

Влез

Под туризам подразбираме движење на луѓе со цел рекреација, забава, лекување и проширување на културните знаења. Туризмот е една од најкомплексните активности на денешното современо општество. Во развиените земји, таа доби форма на целосна индустрија, со која економијата, политиката, културата и сите други активности се во интеракција и се поврзани. Иако Косово е мала географска област, со природните и човечките мотиви што ги има, нуди добри можности за развој на повеќе видови домашен, регионален, меѓународен, стационарен и транзитен туризам. Туризмот во Косово бележи значителен развој во последниве години, фокусирајќи се сè повеќе на неговите селективни форми, кои ги одразуваат уникатните културни, природни и историски добра на земјата. Наместо да ги следи моделите на масовен туризам, Косово промовира поперсонализирани и одржливи пристапи кои вклучуваат екотуризам, културен туризам, планински и рурален туризам. Овој вид на диверзификација на туристичките производи не само што придонесува за зачувување на наследството и животната средина, туку и создава нови можности за економски развој и локална благосостојба. Темата за селективниот формат на туризмот во Косово ги испитува овие нови модели и предизвиците со кои се соочуваат во градењето одржлив туристички имиџ за земјата.

Локални, индивидуални, семејни и групни туристички тури со цел одмор и рекреација се прават особено во текот на летото за разладување покрај базените, реките, езерата или во текот на зимската сезона во скијачките центри (Брезовица, Ругове) и на други места. Општата оценка е дека развојот на туризмот во Косово многу стагнира во споредба со динамиката на развојот на туризмот во поранешна Југославија. Ова беше последица на основниот негативен концепт за стопанството По 1970 година, со цел да се подобри економската структура, Косово започна со истражување на можностите за развој на туризмот, изградба и модернизација на патната мрежа и изградба на материјалната база на туризмот. Во периодот 1970-1989 година, основен критериум на економскиот интерес на Косово за развој на туризмот, како и за развој на други дејности, беше влијанието што туризмот го имаше и ќе го има врз зголемувањето на вработеноста и приходите, бидејќи, овие две економски категории, биле и се суштината на социјално-економските проблеми

на Косово. Косово, со многубројни жртви, создаде значителен потенцијал на туристичката економија, што претставуваше потпорна основа за идниот развој.

Презентација на темата

Туризмот е една од најважните индустрии за економски развој на многу земји, а Косово со своите богати природни предели и богатото културно наследство има голем потенцијал за развој на различни форми на селективен туризам. Темата на нашата презентација е „Селективни форми на туризам во Косово“, каде што ќе ги испитаме главните форми на туризам кои се најпогодни за нашата земја, фокусирајќи се на предностите и предизвиците што тие ги претставуваат.

1. Концептот на селективен туризам Селективниот туризам ги опфаќа оние форми на туризам кои привлекуваат одредени групи туристи кои се заинтересирани за конкретни и автентични искуства. Овие форми на туризам обично се засноваат на уникатните карактеристики на дестинацијата, како што се културата, историјата, природата и посебните активности поврзани со местото.

2. Главните форми на селективен туризам во Косово, Во Косово, некои од најважните форми на селективен туризам вклучуваат:

Културен туризам: Косово има богато историско и културно наследство, вклучувајќи споменици заштитени од УНЕСКО, како што се манастирите и историските џамии. Овој тип на туризам ги привлекува оние посетители кои се заинтересирани да ги истражуваат локалните традиции, уметноста, музиката и богатата историја на земјата.

Природен туризам и екотуризам: Со планинските предели на Ругова, Шари и Грика е Лумбарди, Косово нуди многу можности за природен туризам и екотуризам. Овој туризам е идеален за оние кои бараат посебни искуства во природата, како што се планинарење, планинарење и набљудување на богатата биолошка разновидност.

Авантуристички туризам: Активностите како што се планинарење, параглајдерство, скијање и планински велосипедизам се атрактивни форми на авантуристички туризам во Косово. Планините и уникатните релјефи го прават Косово идеална дестинација за авантуристички туристи кои бараат динамични и предизвикувачки искуства.

Агротуризам: Друга растечка форма е агротуризмот, кој се однесува на руралните искуства, како што се посети на фарми, производство на органска храна и ангажман со

локалното земјоделство. Оваа форма на туризам е особено привлечна за оние кои сакаат да го истражат руралниот начин на живот и традициите поврзани со производството на храна.

3. Предизвици и можности Косово се соочува со неколку предизвици за целосен развој на селективниот туризам, вклучувајќи го и недостатокот на соодветна инфраструктура, недоволната меѓународна промоција и ограничените инвестиции. Сепак, постојат големи можности за раст преку поддршка на одржливи политики, соработка со приватниот сектор и развој на стратегии за промоција на уникатните туристички производи на земјата.

Селективниот туризам вклучува различни форми на туризам кои имаат за цел да обезбедат уникатни и персонализирани искуства за туристите, притоа почитувајќи ја и зачувувајќи ја локалната средина и култура. Овој проект има за цел да ги истражи селективните форми на туризам во Република Косово и да ги идентификува можностите за нивен понатамошен развој.

Целта и целите на проектот

Истражувањето на туристичката побарувачка значи, пред сè, давање информации за факторите и елементите на оваа компонента на туристичкиот пазар. Истражувачката работа ќе се заснова на важноста на етиката во туристичкото рекламирање. Со оглед на тоа што живееме во свет во кој на секој чекор се среќаваме со пораки кои се обидуваат да ни претстават различен туристички производ или услуга, и во овој контекст етиката игра важна улога во рекламирањето на туристичкиот производ за овие понуди да бидат сигурни и да не го доведат во заблуда нивниот потенцијален клиент. Таа се заснова на претпоставката дека маркетинг компаниите ги постигнуваат своите цели на најдобар можен начин преку одговорно однесување и позитивна примена на етичките принципи.

Главната цел на овој проект е да се анализираат и предлагаат стратегии за развој на селективни форми на туризам во Косово. Специфичните цели вклучуваат:

- Идентификување на главните видови на селективен туризам во Косово.
- Анализирање на моменталната состојба на туристичкиот пазар.
- Предлагање стратегии за промоција и развој на селективен туризам.

Користената методологија

Овој проект ќе користи комбинација од квалитативни и квантитативни методи, вклучувајќи статистичка анализа, интервјуа со клучните играчи во туристичката индустрија и студии на случај. Работните методи во ова дело се вткаени во голема разновидност, бидејќи самата работа е од посебна вредност. Методологијата е дисциплина која им помага на научниците и студентите полесно да дојдат до информации или податоци кои исто така мора да се обработат со различни методи. За извршување на оваа работа, користена е оваа методологија на проучување, која се заснова на:

- Теренски податоци и информации,
- Различни истражувачки статии за овие градови.
- Исто така врз основа на урбанистичките регулаторни планови на овие градови.

ПОГЛАВЈЕ II

1. Дефиниција за селективен туризам

Денес туризмот во светот претставува метод на економски развој со цел да стане лидер, што ќе резултира со покривање на огромни површини поради големиот број луѓе во процесот на производство и потрошувачка на туристички услуги. Современиот туризам најмногу се гледа како метод кој го поттикнува развојот и бара некои нови вредности. Туристичкиот пазар главно продава свои, автохтони, социо-културни, природни и економски вредности.

Во светот, развојот на туризмот може да се набљудува низ три основни фази:

- Појавните форми на туристичко патување може да се видат во првите движења од античко време до средината на 19 век, кога луѓето патувале повремено и поединечно. Во тој период патувале претежно привилегирани поединци и овие патувања имале некои од одредени атрибути на туризмот, но не можеле да се идентификуваат како туристички процеси поради недостаток на некои основни карактеристики како што се: достапност, мерка и организација на патувања.
- Туризмот на Њу Ејџ се протега од средината на 19 век до Втората светска војна во 20 век. Во тој период се создава и се развива туризмот со современи карактеристики, каде патувањата ги имаат сите елементи на економскиот туристички процес. Тука се појавуваат и функционираат општествените и

економските предуслови за современиот туризам, како што се слободното време, слободните финансиски средства, голем број учесници во туристичките патувања, компаниите специјализирани за патувања и услуги за туристи, како и развиените туристички места.

➤ Масовниот туризам зазема и траеше по завршувањето на Втората светска војна. Туризмот интензивно се развиваше со постојана годишна стапка на зголемување на обемот и содржината на сообраќајот во општата економска експанзија на луѓето и земјите. Поради големиот и ненадеен развој на социјални и технички предуслови, туристичките патувања покриваат големи површини и многу учесници. Голем број на потрошувачи со нивните комплексни туристички потреби ги исполнуваат тековните високи стандарди во современ организиран работен процес.¹

1.1.Што е селективен туризам?

Туризмот претставува социо-економски феномен кој се заснова на потребите на луѓето за привремена промена на живеалиштето заради рекреација, како и на некои услови и фактори од кои зависи можноста за задоволување на овие потреби.²

Според многумина, најприфатлива дефиниција за туризмот е дадена од швајцарски автори

Е. Хунзiker и К. Крапф, што исто така беше одобрено од Меѓународното здружение на стручњаци за научен туризам - AIEST во 1954 година, во кое се вели: „Туризмот е збир на односи и феномени кои произлегуваат од патувањето и престојот на посетителите на некое место, доколку овој престој не создава постојано живеалиште и доколку со таквиот престој не е поврзана стопанска дејност“.³

Денес, турист се смета за патник кој произволно одлучува да го напушти постојаното живеалиште за да патува, а тој патник очекува нови искуства и задоволства,

¹Жужик, К.; Влијанието на селективните форми на понуда на медитеранските земји врз туристичкиот производ на Истра; Опатија; 2011 година;

²Шимик, А., Туристички бизнис, Информатор, Загреб, 1994 г.

³AIEST – Меѓународно здружение на туристички научни работници основано во 1949 година во Лугано (Швајцарија), седиштето на здружението е во Берн (Швајцарија)

кои можат да му дадат нови искуства и промени доживевани на тоа патување. Развојот на туризмот беше овозможен од движечките фактори на туризмот, кои се поделени на:⁴

- Туристички потреби
- Туристички мотиви
- Рекреација

Потребите ја претставуваат основата на мотивираното човечко однесување. Според АН Masloë, основните потреби на поединецот се поделени на: 5 физиолошки потреби, безбедносни потреби, потреби за припадност, потреби за евалуација, потреби за самоактуелизација, потреби за знаење и разбирање и естетски потреби. Туристичките потреби се сметаат за секундарни потреби на луѓето кои се јавуваат откако ќе се задоволат основните или „примарните“ потреби на поединецот. Тие се појавуваат како подобрување на основните потреби. Човек ги задоволува секундарните потреби само откако ќе ги задоволи примарните потреби и дури тогаш ако има можност да го стори тоа.

Мотивот може да се дефинира како поттик за едно лице да изврши одредена активност за да задоволи потреба. Туристичките мотиви се однесуваат на внатрешниот нагон за едно лице да се вклучи во туристички текови со цел задоволување на одредена туристичка потреба. Причината поради која луѓето најчесто се занимаваат со туристички патувања се одморите. Некои од следните мотиви на патување се: лов, пловење, спортска активност, забава, музичка активност, гастрономија, изложби, релаксација, конгрес, посета на светилиште итн.

Рекреацијата претставува обновување на менталните и физичките способности на човекот.⁵ Поради рекреацијата како основна туристичка потреба, човекот привремено го напушта постојаното живеалиште за да ги обнови вештините, психичката и физичката состојба, чекајќи нови стимулации и сили за повторно исполнување на секојдневните обврски. Динамичната рекреација што произлегува од пристигнувањето и сместувањето на туристите во избрана туристичка дестинација, каде што ќе престојуваат привремено до исполнување на нивниот туристички мотив, односно додека не ги задоволат своите туристички потреби, претставува водечка улога за туризмот.

⁴Токму таму

⁵AIEST – Меѓународно здружение на туристички научни работници основано во 1949 година во Лугано (Швајцарија), седиштето на здружението е во Берн (Швајцарија)

1.2. Видови селективен туризам

1.2.1. Екотуризам

Екотуризмот („еко“ како во еколошка смисла) е вид на туризам заснован на интерес за природоисториските атракции на дестинацијата.⁶ Екотуризмот ги вклучува локалното население и нивните традиции поради силната поврзаност помеѓу домородните култури и природната средина. Ова ги вклучува културните, духовните и физичките врски помеѓу домородните народи и нивните традиционални земји или природни ресурси.⁷

Екотуризмот е одржлив туризам, кој се заснова на еколошкиот принцип и теоријата на одржлив развој. Неговата цел е да ги зачува ресурсите, особено биолошката разновидност, и да ја одржи одржливата употреба на ресурсите, што може да донесе еколошко искуство на патниците, да ја зачува еколошката средина и да добие економски придобивки. Екотуризмот создава хармоничен симбиотски однос помеѓу посетата и заштитата на животната средина, што може да направи негативното влијание на патувањето врз еколошката средина да се намали до минимална мерка со строго управување, со цел да се обезбеди вечно користење на ресурсите. Екотуризмот е многу популарен меѓу патниците кои ја нагласуваат природната еколошка средина и внимаваат на заштитата на еколошката средина.⁸

Екотуризмот е тесно поврзан со зачувувањето на животната средина и природниот систем, кога во Косово, поточно, е присутен цврстиот загадувач на олово (Pb), каде 2000 бебиња, деца, стари лица и жени се инфицираат преку прехранбени производи, во кои остатоците од неговите. Затоа, присутен е и гасниот загадувач (SO₂), кој го испушта Косовската енергетска корпорација (КЕК) со седиште во Обилиќ, кај Приштина, во контакт со атмосферските врнежи, се создава кисели дождови - сулфурна киселина (H₂SO₄), која во контакт со земјата се создава основен загадувач.

⁶Fennell, D. (2013). *Екотуризам*. Во Holden, A., & Fennell, D. (Eds.), *The Routledge Handbook of Tourism and the Environment*, Routledge, Лондон

⁷Цепел, HD (2006). *Домороден екотуризам: одржлив развој и менаџмент*. CABI, Оксфордшир, Велика Британија

⁸Wang, H., & Tong, M. (2012). *Учество на заедницата во управувањето со животната средина на екотуризмот*. Во Seba, JA (Ed.), *Екотуризам и одржлив туризам: нови перспективи и студии*, Apple Academic Press, Inc., Торонто, Канада,

1.2.2. Културен туризам

Според дефиницијата на Американската асоцијација за планирање и управување со културни ресурси, културен туризам значи посети на лица надвор од заедницата на потекло кои се мотивирани целосно или делумно од интерес за историски, уметнички, научни или други понуди поврзани со стилот на живеење - културното наследство обезбедено од заедница, регион, група или институција.

Постојат неколку други дефиниции за културен туризам. Во зависност од пристапот, Меккерчер и Ду Крос ги класифицираат во четири категории:

1. Дефинирање на културниот туризам од аспект на туризмот,
2. Определување врз основа на предметот на мотивација,
3. Одлучност заснована на искуство и
4. Определување врз основа на операции, односно активности.

Дефинициите кои произлегуваат од аспектот на туризмот се занимаваат со културниот туризам како дел од пошироката рамка на туризмот, техничките теории и теориите за управување со туризмот. Според нив, културниот туризам е дел од посебните туристички интереси каде културата ја сочинува основата на туристичкиот интерес, што значи однос меѓу луѓето, дестинациите и културното наследство и го дефинира во рамките на привременото патување. Овој сет на дефиниции ја вклучува и широко прифатената дефиниција која го дефинира културниот туризам како селективен облик на туризам-движење, насочен кон културни и уметнички добра, вредности и содржини.

Мотивационите дефиниции го препознаваат културниот туризам како патување мотивирано од различни културни потреби. Светската туристичка организација овде го дефинира културниот туризам како патување на лице исклучиво за исполнување на културни потреби како што се студиски патувања, посети на фестивали, концерти и други настани, посети на културни споменици, патувања за проучување на природата, фолклор или религиозни патувања во странство. .

Поддржувачите на искуствената дефиниција сметаат дека на студената туристичка улога не може да се гледа само преку мотивација и затоа веруваат дека покултурата е исклучително важен фактор во дефинирањето на културниот туризам: имајќи искуство во културата, туристот е едуциран и забавуван, има можност да научи нешто за важноста на земјата и заедницата што ги посетува, нивното наследство, култура и природна средина.

Според една од експерименталните дефиниции, културниот туризам е движење на луѓе надвор од нивното вообичаено место на живеење, предизвикано од културни атракции, со цел да се соберат нови информации и искуства за задоволување на културните потреби. Таа се однесува на дефиницијата која го ограничува културниот туризам на туризмот на наследство и го дефинира како практика на патување за да се искусат историските и културните атракции со цел да се стекне знаење за културното наследство на заедницата на едукативен и пријатен начин.

Оперативните дефиниции се најопшти и затоа можат да ги обединат пристапите на сите други наведени дефиниции. Според една од нив, културниот туризам е дефиниран како учество на туристи во секаков вид културна активност и искуство, од посета на музеи, галерии и археолошки локалитети, до присуство на концерти и разни настани, до дегустација на националната кујна и набљудување учество во работата на традиционален занаетчија.

1.2.3. Авантуристички туризам

Една од главните дестинации за авантуристички посетители во Косово е регионот на Пеќ (Бјешка и Ругова), а потоа следат регионот на Призрен (планините на Шар), Истогу, Бјешка и Мокне. Од околу 65.000 посетители (со 150.000 ноќевања) што годишно ги има овој поток, околу 40% се странци, главно од Германија, Англија и земјите од Централна Европа. Прекуграничната патека „Peaks of the Balkans“, која ги опфаќа Косово (Пеќ како порта), Албанија и Црна Гора, е генератор на авантуристички туризам, со околу 5.000 странски посетители. Странските посетители главно доаѓаат преку аеродромите во Приштина и Тирана. Почетната точка во Косово е од Река е Алага, за потоа да се опфатат селата како Пепај, Дрелај, Кучишта и Милишевци. Престојот во Косово е од две до четири ноќевања. Спиенето се врши во куќи за гости. Посетителите припаѓаат на средната класа и трошат околу 200-300 евра во Косово. Покрај оваа патека, има и други прекугранични патеки како, на пример, Виа Динарица, но со помал број посетители.⁹

Шар Планина во регионот на Призрен се уште една важна дестинација за авантуристички туризам. Доминираат посетителите кои одат на планинарење.

⁹Стратегија за туризам на Косово 2024-2030 година.

ПОГЛАВЈЕ III

1. Моменталната состојба на туризмот во Косово

Косово, со површина од 10.887 км², е географска целина што се наоѓа на географските широчини 43010 и 41047 и географските лотуди 20053 и 20034 година. Косово се наоѓа во централниот дел на Балканскиот Полуостров и е опкружено од сите страни, со исклучок на на исток, покрај високи планини.¹⁰ Туризмот во Косово ќе биде информативна страница или водич за најпосетуваните места во Косово. Во моментот ќе направиме краток опис, ветувајќи дека наскоро ќе го донесеме водичот со првата верзија вклучувајќи ги 7-те региони на Косово.

Иако Косово нема море, има доволно туристички ресурси кои создаваат можност за развој на туризмот во други форми, вклучително и културно и природно наследство. Иако до 70-те години патната инфраструктура не овозможуваше раст на туризмот, денес овие бариери се скршени, но сепак не можеме да кажеме дека туризмот ги достигна кулминарачките точки кои се доволни за привлекување на странци Албанската дијаспора направи еден од најголемите туристички меури на Косово, доаѓајќи да го помине одморот во својата татковина и на овој начин летната сезона има голем промет од сите аспекти. Местата што нашите иселеници најмногу ги посетуваат се градовите во кои живеат, бидејќи повеќето од нив сакаат да бидат поблиску до своите семејства, додека младите, како и обично, ги посетуваат косовските локали и кафулиња, каде што се преполни речиси цела сезона. . Друго посетување на младите се приватните базени кои исто така се преполни во текот на летната сезона, додека членовите на семејството, но и младите во последно време најмногу го преферираат албанското крајбрежје, не заборавајќи го Улцињ, додека друг дел претпочита да шета по планините на Косово.¹¹

Одделот за туризам, кој официјално се занимава со проблематиката на туризмот во Косово, објави неколку туристички области низ Косово, меѓу кои:

- Брезовица
- Шар Планина
- Ругова клисура
- Пештерата Гадимеа

¹⁰Институт за развојни истражувања-Ришвест, (2004), „Рурален развој во Косово“

¹¹Државен портал на Република Косово, (2009) „Инфраструктура на Косово“;

- Водопад Мируша
- Изворот на Белиот Дрин
- превале
- Спомениците на културата итн¹²

Косово се наоѓа во централниот дел на Балканскиот Полуостров и како такво е богато со природни ресурси (минерали и кристали) кое е рангирано прво во Европа и десетто во светот за олово (Pb) и цинк (Zn), во рудниците Стантергут, кој припаѓа на комплексот Трепча, конкретно претставувам повеќе од 15 години искуство во стопанисување со рудникот Фероникели и обезбедување храна за околу 250 работници кои се дел од фабриката.

Косово има голем потенцијал за развој на селективен туризам поради неговите природни предели, културно-историското наследство и гостопримството на резидентни и странски туристи. Сепак, туристичкиот сектор се соочува со неколку предизвици, вклучувајќи несоодветна инфраструктура и недостаток на соодветна промоција.

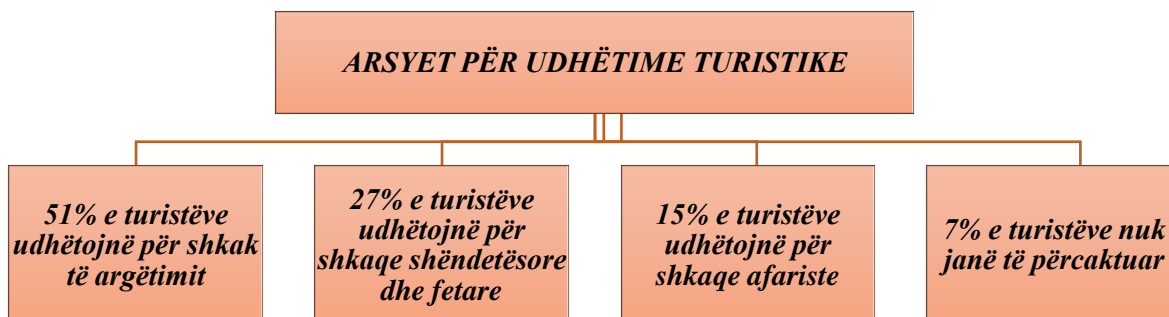
Косово беше во криза на примање туристи поради војната со соседот Србија, која уништи се што најде пред себе.

Пред 25 години, Косово започна со интензивно туркање во изградбата на инфраструктурата, каде што сега има стотици хотели, ресторани, мотели, хостели итн. Поточно, регионот на Дреница, од каде што потекнуваме, има околу _____ хотели и други сместувачки капацитети. (да постави маса).

1.1. Анализа на туристичкиот пазар во Косово-Дреница

Истражувањето на туристичката понуда овозможува динамика и креативност во креирањето на туристичките аранжмани. На овој начин се овозможува врамување на најважните вредности во туристичката понуда, но и врамување на нови содржини со што се обезбедува нејзино проширување. Истражувањата на туристичката понуда ги опфатија карактеристиките на атрактивно-мотивацискиот фонд и од природната и од антропогената сфера.

¹²Токму таму

*слика1:Причини за туристички патувања во 2009 г
(Извор: Светска туристичка организација)*

Истражувањето на туристичката побарувачка, поради стабилните позиции што ги имаат на туристичкиот пазар, го вршат тур-оператори. Имајќи предвид дека овие истражувања се поврзани со зголемувањето на трошоците, преку зголемениот обем на работа, тур-операторите се во позиција да навлезат во овие дополнителни трошоци, кои во многу мала мера ќе се одразат на цената на аранжманот. Добиените информации со идентично вклучување на истражувањата, ќе можат да ги применат во значителен број туристички аранжмани во однос на туристичките агенции за малопродажба.

1.2. Статистика и релевантни податоци

ПОГЛАВЈЕ IV

1. Селективни форми на туризам во Косово

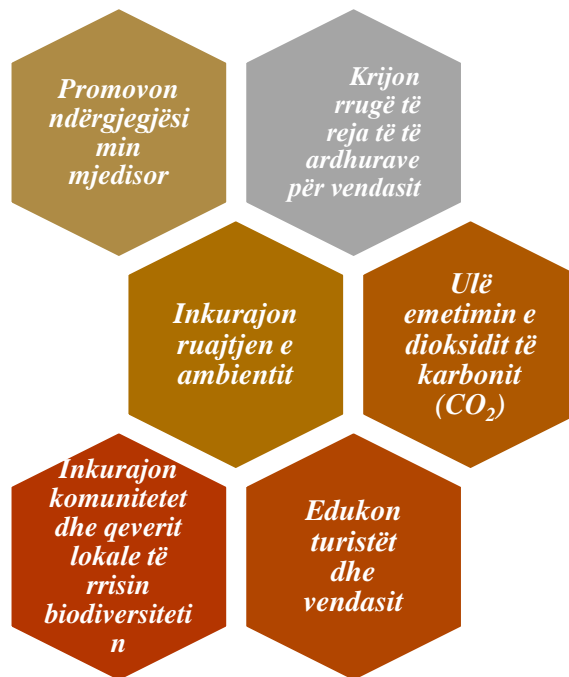
1.1. Екотуризам во Косово

Поради зголемувањето на еколошката свест што дојде како резултат на општиот напредок на луѓето и поголемата закана за природата, се појави нов вид туризам - екотуризам. Екотуризмот се одвива во еколошки чиста средина, особено во области со одреден степен на заштита на животната средина. Терминот екотуризам се подразбира како еколошки свесна туристичка побарувачка, како и еколошки прифатливи туристички активности. Туристичката понуда ја истакнува употребата на чисти производи.

Грижата за животната средина, зачувување и заштита на истата, тие се подеднакво должност и на локалното население, на туристичката индустрија и на самите туристи.¹³

¹³Вукониќ., Б. „Туризам, иднината на многуте илузии“ Загреб

Може да се каже дека екотуризмот е секако еден од најодржливите видови туризам, кој се заснова на зачувување на сите ресурси, особено на природните.¹⁴

Слика 2: Придобивки од екотуризмот

Често се тврди дека екотуризмот е најбрзорастечкиот сектор во туристичката индустрија, но кога се мери неговиот раст, екотуризмот често се собира заедно со природата, дивиот свет и авантуристичкиот туризам. Всушност, екотуризмот треба да се гледа како различен од овие други категории. Природен туризам вклучува патување до недопрени места за да се доживее и ужива во природата. Тие обично вклучуваат умерени и безбедни форми на вежбање како што се пешачење, возење велосипед, едрење и кампување. Туризмот со диви животни вклучува патување за да се набљудуваат животни, птици и риби во нивните родни живеалишта. Авантуристички туризам е природен туризам со задоволство: бара физичка способност и издржливост (качување на јаже, нуркање во длабоко море, возење велосипед или кајак (кајакот е мало и тесно водно летало, кое обично се движи со рачно лопатка со двострано)) и вклучува одреден степен на преземање ризик, често на непознат терен.¹⁵

¹⁴Црњах. М. „Економија и политика на заштита на животната средина“ Риека

¹⁵Ковачи.И и Тахири.А, „Одржлив туризам“ 2021 година

Истражувањата покажуваат дека атмосферското загадување на воздухот има негативни ефекти врз луѓето, екосистемите и другите структури. Некои загадувачи, присутни во мали количини, можеби нема да имаат влијание, но може да се акумулираат во одреден регион и заедно да предизвикаат здравствени ефекти. Како резултат на загадувањето на животната средина во Косово, Националниот институт за јавно здравје на Косово.¹⁶

1.2. Главни дестинации во Дреница

1.3. Културен туризам на Дреница-Дренас

1.2.1. Културно и историско наследство

Во моментот туризмот стана составен дел од животот на човештвото, кој директно влијае на економскиот, социјалниот, културниот и сл. Туризмот сега стана многу важно економско и атрактивно поле за човештвото, кое се карактеризира со масовни туристички патувања, каде учествуваат општествени слоеви, кои се прават заради научно истражување, за познавање на историски, културни споменици, обичаи, менталитет итн. . Наследството е важен елемент за туризмот. Разбирањето на културното наследство пред сè значи разбирање на културните изрази во времето и просторот, како и разбирање на неговата мултидимензионалност. Затоа, проучувањето на наследството опфаќа широк опсег на области, од археологија до филозофија и психологија, вклучувајќи ги и природните науки.

Косово со своите вредности на културното наследство е и останува многу атрактивна земја отворена за секого. Културното и материјалното наследство на Косово е создадено помеѓу античките цивилизации, а по новата ера, кое наследува богато културно наследство и е дел од културното наследство во светот.¹⁷

Ова богато наследство може да се најде во секој дел на Косово, во паркови и археолошки центри, во природни паркови, во уметнички галерии, во фотографски и филмски архиви, во замоци и кули, во верски споменици и народни резиденции, на калдрма и тесни улички итн. . Материјалното наследство на Косово има вредност и квалитет, познато е дури и во странство, а многу привлечно за посетителите кои сакаат да

¹⁶Национален институт за јавно здравје на Косово, „Загадувањето на воздухот продолжува да биде високо во Приштина“, 29 јануари 2018 година

¹⁷Тахири, А., & Ковачи, И. (2017). Менаџмент во туризмот. ПЕК

видат ремек-дела на културата и уметноста, да се запознаат со доказите од праисторискиот, класичниот, илирскиот период итн.¹⁸

Владата на Косово ја одобри Стратегијата за национално културно наследство 2017-2027 година, меѓу другите релевантни документи, и Писмото на косовските институции до националните делегации на УНЕСКО, кое ја нагласува посветеноста на Косово за заштита и зачувување на наследството. Основни правни се важечките закони и тоа Законот за посебни заштитени подрачја, Законот за културно наследство, Законот за слободата на вероисповед, Законот за експропријација, Законот за село Зим и Хас, Законот за културните установи, Законот за градење, Законот за локална самоуправа и Законот за просторно планирање. Тој, исто така, вклучува подзаконски акти и меѓународни стандарди и најдобри практики за културно и верско наследство.¹⁹

1.2.2. Фестивали и културни настани во Дренас

Сè што го опкружува човекот во развиеното општество, како што се нештата, услугите, идеите, природата, историјата, културата, се презентирани, ракувани, пакувани и конзумирани. Сè станува производ што го привлекува целото внимание на општествениот живот и потрошувачката стана подоминантна од производството. Историјата, времето и просторот и аспектите на културата стануваат стока или производ за размена или употреба. Иако туризмот отсекогаш се сметал за визуелен и спектакуларен, тој исто така станува стока за размена и употреба.²⁰

Туристот е помалку заинтересиран да доживее друга култура отколку да ја доживее сопствената идеја за неа. Туризмот стана спакувана стока и туристот сака и ужива во измислени настани. Привлечено од овие желби и задоволства, локалното население се обидува да создаде необични претстави и претстави. Туристите бараат автентичност во други времиња и места, па затоа се сметаат за „модерни ации“. Туристите кои вистински бараат автентичност и ја внесуваат содржината на презентираниот настан можат брзо да откријат дали претставите што се нудат во локалната култура се лажни. Често се случува погрешно претставување, на пример во сувенири кои не се автентични и не потекнуваат од културата на локалитетот.

¹⁸Токму таму

¹⁹Јерлиу, Ф. (2017). *Културно наследство на Косово. Приштина.*

²⁰Алфиери, Д.; *Потребата од нови ориентации во долгорочниот развој на нашиот туризам; Институт за туризам; Загреб; 1994 година;*

Во постмодернизмот, туристите бараат промена од работата и животот дома. Работата повеќе не е основа на животот и постоењето или центар на животот во денешното развиено општество, туку стана атрибут на општеството и слободното време е еквивалентно на работата и правото на секој човек и повеќе не се смета за награда.²¹

Има вкупно 30 локални и меѓународни фестивали, главно од областа на музиката и филмот, кои традиционално се организираат во Косово и кои привлекуваат посетители од цела Европа. Најпопуларни фестивали во земјава се: фестивалот на краток филм во Призрен, Докуфест; меѓународен музички фестивал во Приштина „Sunny Hill Festival“; и меѓународниот фестивал за анимација во Пеќ „Анибар“. Другите фестивали, како што се Прифилм фест, Пиво фест, Шопен пијано фест Приштина, се помали фестивали и главно предизвикуваат интерес од локалните посетители.²²

Во различни градови во Косово се организирани голем број културни настани. Овие активности главно се организирани од граѓански организации и културни оператори и привлекуваат локални и странски туристи.

Еден од највлијателните настани што се организира секоја година е фестивалот на документарен филм Докуфест во Призрен. Според статистиката на фестивалот, на изданието на фестивалот во 2013 година учествувале околу 10.000 луѓе, каде 23% од вкупниот број гости биле странски посетители.²³ Истражувањето спроведено од Институтот ГАП за време на десеттото издание на овој фестивал (2011) покажува дека економското влијание на Докуфест врз БПВ изнесува 3,1 милиони евра, додека оваа бројка се очекува да биде 21,9 милиони евра во наредниот четиригодишен период. 41 Директни корисници на овој фестивал во градот беа бизнисите, како што се баровите, хотелите, рестораните, како и туристичките агенции, банките и телекомуникациските компании. Слични културни настани се организираат и во други градови на Косово. Тие вклучуваат Грин Фест во Митровица, Фестивалот „Во паркот“ во Пеја, Тур де Косово во различни градови, Анибар во Пеја, НГОМ Фест во Призрен, Сцена УП во Приштина и така натаму.

²¹ Алфиери, Д. Потребата од нови ориентации во долгорочниот развој на нашиот туризам; Институт за туризам; Загреб; 1994 година.

²² Стратегија за туризам на Косово 2024-2030 година.

²³ Профил на секторот туризам, 2014 година.

1.2.3. Урбаниот туризам

Во последниов период, градскиот туризам (урбаниот туризам) заживеа и е на добар пат, но сè уште е многу малку истражуван и дефиниран како посебен облик на туризам, па сè уште не може да се оцени кој сегмент од пазарот се однесува на градот. туризмот. Во градовите се преземаат се повеќе активности за креирање туристичка понуда и привлекување туристи, па градскиот туризам постојано расте, а понудата на градови во патувањето на туристичките оператори се зголемува. Зачестените студии за урбаниот туризам се вршат само во последно време како последица или неопходен редослед на глобалните и особено европските случувања во отворањето и решавањето на проблемите на развојот и примената на концептот на одржлив и културен туризам и развојот на концептот на маркетинг и управување со градовите како туристички дестинации, што треба да направат градовите за да ги привлечат туристите и нивните жители. Поради оваа причина, некои автори сметаат дека урбаниот туризам е релативно нов феномен во рамките на туризмот како индустрија.

Големите европски градови сè повеќе навлегуваат во постиндустрискиот развој или периодот на деиндустријализација, каде урбаниот живот се менува и привлекува сè поголемо внимание. Тешко е да се одреди колку луѓе живеат во урбани средини бидејќи не постои општо прифатена дефиниција за поимот урбана област.

Градскиот туризам долго време не се појавуваше како тема на посебно истражување во стручната и научната туристичка литература. Основната причина е што самите градови не ги истражувале особено нивните туристички трендови, ниту пак го планирале туризмот како особено важен сектор во нивната развојна политика. Во Косово, урбаниот туризам сè уште не го најде своето место во истражувачката работа на научниците и туристичките експерти, ниту во прегледот на стратегијата за развој на туризмот на земјата. Во некои градови како Пеја, Призрен, Феризај и Приштина, има одредени напори да се создаде туристичка понуда.

1.2.4. Рурален туризам

ПОГЛАВЈЕ V

1. Стратегии за развој на селективен туризам

1.1.Владини политики и стратегии

1.2.Промоција и маркетинг на туристички дестинации

ПРЕПОРАКИ

Заклучок

Косово, со своите разновидни предели и богато културно наследство, нуди многу можности за развој на селективни форми на туризам. Овие форми вклучуваат рурален туризам, планински туризам, културен и историски туризам и авантуристички туризам. Секоја од овие форми има потенцијал да привлече различни посетители и да придонесе за економскиот развој на земјата.

Руралниот туризам е една од најважните форми, која нуди можности за посетителите да го искушат традиционалниот селски живот, да вкусат локална храна и да учествуваат во земјоделски активности. Овој вид туризам помага во зачувување на локалните традиции и култура, а истовремено создава можности за економски развој на руралните средини.

Планинскиот туризам е исто така многу популарен, благодарение на високите планини и прекрасните пејсажи што ги нуди Косово. Активностите како што се пешачење, планински велосипедизам и скијање се привлечни за туристите кои бараат авантура и рекреација на отворено.

Културниот и историски туризам вклучува посети на историски споменици, музеи и културни настани кои ја рефлектираат богатата историја и наследство на Косово. Овој вид туризам не само што помага во промовирањето на националниот идентитет, туку придонесува и за едукација на посетителите за историјата и културата на земјата.

Авантуристичкиот туризам е уште една селективна форма која добива на популарност во Косово. Активностите како рафтинг, параглајдерство и качување по карпи нудат уникатни и возбудливи искуства за туристите кои бараат адреналин.

Како заклучок, селективните форми на туризам во Косово имаат голем потенцијал да придонесат за одржливиот развој на земјата. За да се постигне ова, неопходно е да се инвестира во инфраструктурата, да се промовира земјата на меѓународните пазари и да се поддржат локалните иницијативи насочени кон развој на туризмот. Со таков стратешки пристап, Косово може да стане популарна туристичка дестинација на Балканот и пошироко.

Литература

1. Alfieri, D. Потребата од нови ориентации во долгорочниот развој на нашиот туризам; Институт за туризам; Загреб; во 1994 година.
2. Žužić, K. Влијанието на селективните форми на понуда на медитеранските земји врз туристичкиот производ на Истра; Опатија; 2011 година
3. Хајриз Мелиќи: Национална географија -1 (Физички географски карактеристики), Приштина, 2008 г.
4. Хајриз Мелиќи: Географија на Косово (физичко-географски карактеристики), Приштина, 2006 г.
5. Хајриз Мелиќи: Географија на Косово (физичко-географски карактеристики), Приштина, 2006 г.
6. Алириза Аренилиу: Студија за ставовите, однесувањата и перцепциите на граѓаните на Призрен за културата и уметноста (Легитимна основа за изградба на културните политики во Призрен), Призрен,
7. Dimitrov, Nikola, Mitreva, Elizabeta, Serafimova, Mimoza (2017) МЕТОДОЛОГИЈА на научноистражувачка работа (наука и практика). Независно издание, Штип
8. Чане Мојаноски, (1998) Методологија на научно истражување, Скопје;
9. Ратко Зеленика (2000) Методологија и технологија за изработка на научни и неделни трудови, (Четврто издание), Економски факултет во Ријеци, Риека;
10. Стипе Блак (2005) Вовед во знаење, Шибеник;
11. Тадајуки, Х., „Анализа на квантитативна туристичка индустрија“, Батерворт-Хајнеман Елсевиер, 2008;
12. Phillimore, J., Goodson, L. ed., "Квалитативно истражување во туризмот", Роутлеџ, 2004;
13. Виолета Панзова (2003) Науката како занает, Скопје;
14. Момчило Сакан (2000) Работата на експертите и научниците Радова, Нови Сад; и друга литература.
15. Батковска Лиљана (2005): „Методологија на научно истражување“, Факултет за туризам и угостителство - Центар за научно истражување, „Идеја - трговија“, Охрид;

16. Душо.М. (2008). Екотуризам и одржлив развој: он онс рај. Вашингтон.